

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-51>

УДК 373.3.014.3(477)

Кисла О.Ф., Ландар Т.О.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ШЛЯХОМ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА РОДИНИ

Анотація. В умовах реформування освіти актуальними постають проблеми реалізації ідей Нової української школи, а саме впровадження в освітній процес педагогіки партнерства та створення гуманного освітнього середовища. У статті обґрунтовано значення педагогіки партнерства у процесі становлення особистості молодшого школяра, важливість взаємодії школи та сім'ї у вихованні учнів початкової школи та визначено умови ефективної організації освітнього процесу в умовах реалізації освітньої реформи. Співробітництво та тісна взаємодія школи й родини дозволяє створити єдині вимоги до нового громадянина, випускника школи та всебічно сприяти його становленню. Важливим постає завдання формування високого рівня педагогічної культури батьків задля ефективного освітнього процесу, кожен з учасників якого має бути вмотивованим й відповідальним стосовно своїх обов'язків задля формування цілісної моделі «педагогічного трикутника»: батьки – дитина – вчителі. Запорукою успішної реалізації ідей Нової української школи є співпраця вчителя з членами родини учня, так як сім'я є первинним осередком розвитку особистості й впродовж життя значно впливає на дитину. Тому важливо зробити батьків фасилітаторами у становленні дитини, активними учасниками педагогічного процесу. Партнерство родини і школи важливий аспект у реалізації освітньої реформи, який має на меті об'єднати вчителів, батьків й учнів спільною метою та сприяти створенню гуманістично-спрямованого освітнього середовища.

Ключові слова: педагогіка партнерства, співробітництво, співпраця, взаємодія, освітній процес, родинне виховання.

Kysla Oksana, Landar Tatiana

T. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"

THE IDEAS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL, ITS REALIZATION THROUGH THE INTERACTION OF SCHOOL AND FAMILY

Summary. Under such circumstances as educational reform, the problems of realization of the New Ukrainian school's ideas, namely the introduction of partnership's educational science in educational process and creation of the humane educational environment, become topical. The article substantiates the significance of partnership's education science in the process of growing the personality of primary school student, the importance of school's and family's cooperation in upbringing primary school's pupils, defines the terms of effective educational process' organization under the circumstances of educational reform's realization. Cooperation and intimate interaction of school and family allows to create the sole requirements to the new citizen, school leaver and assist to his/her personality growing process all-round. An assignment to form the high level of parents' pedagogical culture becomes important for the sake of effective educational process, every participant of which should be motivated and responsible in reference to his obligations in order to form the integrated model of "pedagogical triangle": parents-child-teachers. The cooperation of teacher and pupil's family members is a pledge of successful realization of the New Ukrainian school's ideas, so long as family is an initial centre of personality's growth and has a considerable influence on the child during the whole life. That is why it is important to make parents facilitators in the infant's growing and the active participants of pedagogical process. The partnership of family and school is an important aspect in educational reform's realization with the purpose to unite teachers, parents and pupils with the common goal and to promote the creation of humanistically directed educational environment. The cooperation of form teacher and parents is a pledge of successful teaching and upbringing work in comprehensive educational establishment, because family has been having a significant influence on the process of student's personal growth, so making parents the active participants of pedagogical process is a crucial and responsible target for the teacher and educational institution in general.

Keywords: partnership's educational science, collaboration, cooperation, interaction, educational process, family upbringing.

Постановка проблеми. На сьогодні актуальним є питання реформування освіти. Нова українська школа висуває основоположну ідею партнерства – школи, сім'ї, громадськості задля реалізації місії нової школи, а саме: допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [1, с. 105].

У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» підкреслюється: «В основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім'ї і школи, наступності і єдності поколінь» [2]. Тому школа має співпрацюва-

ти з родиною у нерозривній єдності, продовжуючи сімейне виховання, працюючи з батьками на основі партнерства, спільності, налагоджуючи доброзичливі відносини, ініціюючи батьківську активність і зацікавленість у освітньому процесі.

У нових умовах розвитку суспільства законодавство України чітко визначає межі відповідальності сім'ї за навчання та виховання дітей, особливості взаємин школи із сім'ями учнів регламентуються державними документами. Реформування освіти ХХІ ст. передбачає партнерство родини і школи, що сприяє активному залученню батьків до освітнього процесу.

Зокрема, в Законі України «Про освіту» зазначено, що на батьків покладається однакова відповідальність за розвиток і виховання дитини. Стаття 50 цього ж документу відзначає батьків рівноправними учасниками цього процесу [3] тому що, лише за допомогою співпраці педагога з батьками, єдності вимог, виховних впливів і мети можливо досягти значних успіхів у навчанні та вихованні дітей, у їхній соціалізації. Якщо ж школа і батьки не мають тісних контактів, узгодженості, це може бути причиною і наслідком проблем з поведінкою і навчанням.

Відповідальність батьків перед собою і суспільством за виховання своїх дітей вимагає від них ґрунтовних знань у галузі психології, фізіології, валеології, педагогіки. На жаль, значна кількість батьків вирізняється вкрай низьким рівнем психолого-педагогічної культури, що призводить до серйозних прорахунків у сімейному вихованні. В Україні не існує системи підготовки молодих людей до сімейного життя, оволодіння ними знаннями в царині виховання дітей у сім'ї, створення міцної сім'ї. Але ж майже кожна молода людина безпосередньо включається у процес утворення сім'ї, народження і виховання дітей [4].

Сучасним учителям не вистачає психолого-педагогічної підготовки для реалізації співробітництва, виявляється складним перехід від формального спілкування до клопіткої співпраці у освітньому процесі. Багато сімей не залучені або не зацікавлені у партнерстві зі школою, бо не усвідомлюють важливості цієї взаємодії задля розвитку, соціалізації і становлення особистості дитини. Проблемами сімейного виховання в достатній мірі займалися вчені, а саме у контексті єдності з освітнім закладом, у взаємодії із вчителем та іншими батьками не достатньо висвітлено питання партнерства. Тим паче у час реформування освіти питання, як саме реалізувати нововведення, залишається відкритим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні часи проблемами сімейного виховання цікавилися філософи, політики, письменники, вчені. Фольклорні джерела також внесли свій вклад у сімейне виховання.

Про стосунки батьків і дітей, про важливість сімейного виховання писали ще Арістотель, В. Мономах, Г. Сковорода, Я. Коменський, Ж. Руссо, Г. Песталоцці та ін. Важливого значення даній проблемі надавали А. Макаренко, П. Каптерев, І. Сікорський, Л. Виготський, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Ткаченко.

Значний внесок у становлення педагогіки партнерства зробили сучасні вчені, зокрема Ш. Амонашвілі, який розглядав особливості гуманної педагогіки; О. Коханова, яка розглядала партнерську взаємодію з точки зору психології; В. Моргун, який досліджував педагогіку співпраці та психологію толерантності; В. Постовий приділив увагу формуванню педагогічної культури батьків та педагогічним проблемам молоді сім'ї; Т. Алексєєнко узагальнив основні напрями співпраці сім'ї і школи, а І. Рибальченко форми роботи з батьками в закладі освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає зрозуміти, що дослідники розглядають окремі методи та прийоми взаємодії вчителя й батьків, але недостатньо розкривають основи взаємодії та побудови партнерських стосунків учителя початкових класів і батьків учнів, що підсилює їхню актуальність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літературних джерел свідчить, що до педагогів і батьків висувуються високі вимоги щодо відповідальності за виховання, навчання і розвиток майбутнього покоління, співпраці один з одним задля досягнення єдиної мети – виховання інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримуватися прав людини. У Законі України «Про освіту» зазначено, що: «Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [3]. Цього можливо досягти лише за взаємодії та докладання зусиль з боку школи і сім'ї.

Однак недостатньо досліджень з проблеми шляхів оптимізації взаємодії школи і родини учня, не аналізується вплив сім'ї на підготовку і адаптацію дитини до школи, соціуму. Співробітництво не налагоджене, не існує чіткого механізму встановлення контакту з батьками учнів, не усі в достатній мірі усвідомлюють важливість педагогіки партнерства.

Мета статті. Головна мета цієї роботи полягає у обґрунтуванні важливості педагогіки партнерства, визначенні шляхів та умов ефективної взаємодії родини і школи у освітньому процесі задля розвитку особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще В. Сухомлинський зазначав: «...без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [5, с. 156].

Трикутник взаємодії учень–учитель–батьки передбачає залучення родини до освітнього процесу, шляхом співпраці зі школою. Учитель має бути для дитини другом, для батьків радником і соратником. Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу [1, с. 17].

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [1, с. 7].

Основні принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1, с. 17].

Школа і родина мають бути єдиним цілим і їхня діяльність повинна мати спрямованість на дитину, її освіту та розкриття талантів, утвердження неповторності.

Ефективність взаємодії сім'ї і школи у становленні і розвитку особистості дитини є значною і очевидною. Батьки – це перші педагоги і саме за допомогою сім'ї дитина соціалізується, у неї закладаються цінності, світогляд, від батьків переймаються моральні якості, манери поведінки.

Важливим на першому етапі є знайомство вчителя з учнями, батьками, налагодження контакту. Саме знайомство доцільно провести у інтерактивній формі, з допомогою вправ, які викличуть позитивні емоції. Таким чином першокласник позбудеться дискомфорту. Також вбачаємо доцільним, щоб перші тижні перебування у школі на заняттях були присутні члени родини, які б спостерігали за дітьми, підтримували їх в перші дні навчання, допомагали вчителю проводити ранкові зустрічі, ігри на перервах тощо.

У початковій школі класний керівник має ознайомити батьків класу з організаційними питаннями, особливостями роботи школи, її досягненнями, з тими вимогами, які висуваються до учнів, вимогами суспільства і держави до майбутнього покоління, з системою контролю за виконанням домашніх завдань учнів, ознайомити з актуальними освітніми тенденціями тощо. Необхідно налагодити таку систему спілкування, за якої батьки матимуть довірливі стосунки з вчителем та іншими батьками, будуть обмінюватися думками, ідеями, ставитимуть запитання, ділитимуться з труднощами і спільно шукатимуть шляхи вирішення освітніх проблем. Головне, щоб кожен відчував свою відповідальність і докладав максимум зусиль. Така взаємодія буде ефективною і принесе значну користь в освітньому процесі.

Важливою умовою налагодження тісного взаємозв'язку школи та сім'ї є підвищення рівня педагогічної культури батьків.

Задля ефективної взаємодії сім'ї і школи педагогам необхідно передбачити можливі проблеми, які притаманні окремим віковим групам і організувати роботу з батьками на випередження.

Т. Кравченко визначає форми і методи взаємодії (як способи продукування дії педагогів і батьків): кваліфікована педагогічна допомога батькам у складних життєвих ситуаціях; організація і проведення лекцій, бесід, педагогічних практикумів, конференцій з обміну досвідом; обмін думками, диспути і дискусії, «круглі столи», консультації; зустріч батьківської громадськості з вчителями та адміністрацією школи; відкриті уроки; виконання батьками доручень, пов'язаних з вихованням дітей; спільні заняття батьків і дітей, їх участь в управлінні школою, ознайомлення з концепцією розвитку школи, освітніми і виховними програмами [6, с. 96].

Цікавими формами роботи з батьками є консультації, вечори запитань і відповідей, читачькі конференції, педагогічні читання, тренінги, проведення батьками, родичами дитини виховних заходів, планування спільних екскурсій на виробництво, походів тощо. Кожна з цих форм вимагає ретельної підготовки. Класний керівник може планувати 2–3 такі заходи на рік, але проводити їх так, щоб батьки відчували, що це для них важлива школа проникнення у світ дитини. Необхідно залучати

батьків до життя школи, до спільних справ. Уся ця робота спрямована на те, щоб розвивати в батьків позитивне ставлення до школи, навчання дітей, їхньої участі у трудовій, суспільній діяльності і надавати допомогу батькам у визначенні методів і прийомів виховання дітей, у керівництві навчальною роботою дітей в домашніх умовах, стимулювати батьків до педагогічної самоосвіти, нейтралізації негативного впливу окремих факторів [4].

За допомогою бесід, анкетування, тестування, спрямованих на вивчення родини (її складу, взаємовідносин, традицій, цінностей, стилів взаємин, побутових умов, проведення дозвілля, психологічного клімату вдома тощо) можна допомогти дитині спільно з батьками розкрити її кращі сторони, і навпаки попередити прояви небажаних рис характеру.

До того ж під час спілкування з батьками можна з'ясувати, до чого у дитини є задатки і спільно розвивати їх. К. Ушинський вважав, що батьки обов'язково повинні добре знати своїх дітей, їхні можливості і нахили. В цьому питанні батькам може дуже допомогти педагогічна література [7, с. 115].

Батьки, які цікавляться педагогікою, психологією, займаються саморозвитком та здатні до саморефлексії можуть досягти високих результатів у вихованні та розвитку своїх дітей та допомогти іншим батькам усвідомити важливість цього. Педагогу ж важливо донести до батьків, що тільки спільними зусиллями можна виховати справжніх людей, що молоде покоління формується нами і майбутнє в цілому залежить від нас, від того, як ми виховуємо і як до цього ставимося.

Неодноразові дослідження визначили, що необхідною умовою правильного виховання дітей є тісний контакт між сім'єю і школою, взаєморозуміння і взаємоповага між учителями і батьками. Якщо батьки поважають школу і прислухаються до порад учителів, зокрема класного керівника, підносять в очах дітей авторитет школи й вчителів, діти краще вчать, старанно виконують свої шкільні обов'язки. Таких дітей легше виховувати і батькам, і школі. Батьки є для своїх дітей завжди і в усьому зразком – вони повинні бути винятково тактовними, справедливими, щирими, чесними, витриманими. Адже діти люблять наслідувати дорослих. Педагогам і психологам школи необхідно мати ґрунтовні знання, бути відкритими і допомагати батькам удосконалюватися.

В. Сухомлинський нагадував: «Дитина – дзеркало морального життя батьків. Найцінніша моральна риса хороших батьків, що передається дітям без особливих зусиль, — душевна доброта матері й батька, вміння робити людям добро. В сім'ях, де батько й мати віддають частку своєї душі іншим, беруть близько до серця радощі й прикрощі людей, діти виростають добрими, чуйними, щиросердними...» [8, с. 28].

Інколи обставини складаються так, що класний керівник не може зустрітися з батьками вдома або запросити їх до школи. Тоді доводиться вдаватися до листування. Приводом для листа не має бути незадовільна поведінка вихованця, якась випадковість. Тут теж має бути певна система. Класний керівник періодично надсилає батькам листи, в яких розповідає про успіхи школяра у навчанні, старанність, дбайливість та відповідальність за певні доручення. Можна повідомити також про певні труднощі, які виникають у їхньої дитини, виявити бажання

зустрітися, щоб допомогти школяреві. Варто висловити подяку за належне виховання дочки чи сина. Також цікавим є спосіб, який пропонує Ш. Амонашвілі (готувати папки, у яких вміщуються роботи дитини з рекомендаціями для батьків щодо розвитку дитини, таким чином звітувати перед ними, батьки бачитимуть прогрес дитини). НУШ закликає вчителів створювати різноманітні портфоліо з найперших днів навчання у школі [4].

Нехтування своїми обов'язками чи байдужість до дитини однією із сторін негативно позначається на функціонуванні складових «педагогічного трикутника»: батьки – дитина – вчителі, гальмує належний розвиток і формування зростаючої особистості.

Творче спілкування з родиною – те головне, що допомагає учителю успішно впливати на розвиток особистості кожної дитини, формує ціннісне ставлення до сім'ї. Тому авторитет учителя – його професійність, творчість, креативність, високі моральні, комунікативні якості, усвідомлення гуманістичних цінностей педагогічної професії, тактовність тощо, повинні стати цьому запорукою.

Процес спільної роботи з батьками молодших школярів буде ефективним за умови дотримання педагогом психолого-педагогічних вимог:

- використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків;
- довіра до виховних можливостей батьків;
- педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї;

• життєстверджувальний, мажорний настрій при розв'язанні проблем

- виховання, опора на позитивні риси дитини;
- орієнтація на успішний розвиток особистості [9].

Висновки і пропозиції. Отже, партнерство родини і школи має бути спрямоване на досягнення єдиної мети, виховні вимоги мають співпадати, взаємодія має ґрунтуватися на спільній зацікавленості, відповідальності, взаємоповазі, гуманності, рівноправності. Цього може досягти творчий, креативний учитель, створивши толерантне, гуманістично спрямоване середовище.

Тому важливим аспектом вбачаємо оволодіння майбутнім педагогом психологічними знаннями у галузі основ психодіагностики, вікової психології, вироблення умінь у застосуванні методів вивчення сім'ї. Також перспективним вбачаємо розроблення курсів для молодих батьків щодо розвитку, виховання, навчання власних дітей, щодо побудови гармонійних відносин між подружжям, налагодження сприятливого мікроклімату в сім'ї.

Запорукою успішної навчальної та виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі є ніщо інше як співпраця класного керівника з батьками, адже родина впливала і продовжує чинити значний вплив на процес розвитку особистості учня, а отже зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу – це важливе й відповідальне завдання вчителя та навчального закладу загалом.

Список літератури

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): Постанова від 3 листопада 1993 р. № 896 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 17.07.2019).
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 17.07.2019).
4. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання : навч. посібник. Київ : Знання, 2008. 415 с.
5. Рацул А.В. О. Сухомлинський про сімейно-шкільне та родинне виховання. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2008. Вип. 78. Ч. 1. С. 103–106.
6. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія. Київ : Фенікс, 2009. 416 с.
7. Береза В.Я. Відомі вітчизняні педагоги, письменники, народна мудрість про виховний потенціал української родини. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. № 32(365). С. 12–17.
8. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1968. 268 с.
9. Дубровський В.Л. Готовність майбутнього учителя початкової школи до співпраці з сім'єю учня. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2014. № 5. С. 133–136.

References:

1. Bibik N.M. (ed.) (2018). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian School: Teacher's guide]. Kyiv : Litera LTD. (in Ukrainian)
2. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina XXI stolittia»)»* : vid 03.11.1993 № 896 [Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine State «National program «Education» («Ukraine XXI century»)» from 03.11.1993 № 896]. (n.d.). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (accessed 16 July 2019). (in Ukrainian)
3. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* : vid 05.09.2017 № 2145-VIII [The Law of Ukraine «On Education»: from 05.09.2017, № 2145-VIII] (2017). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (accessed 17 July 2019). (in Ukrainian)
4. Omelianenko V.L., Kuzminskyi A.I. (2008). *Teoriia i metodyka vykhovannia* [Theory and method of education]. Kyiv : Znannia. (in Ukrainian)
5. Ratsul A.V. (2008). *Sukhomlynskyi pro simeino-shkilne ta rodyinne vykhovannia* [Sukhomlynsky about family-school and family upbringing]. *Proceedings. Series : Pedagogical Sciences*, vol. 78, no. 1, pp. 103–106.
6. Kravchenko T.V. (2009). *Sotsializatsiia ditei shkilnoho viku u vzaiemodii simi i shkoly* [Socialization of school-age children in the interaction of family and school]. Kyiv : Feniks. (in Ukrainian)
7. Bereza V.Ya. (2015). *Vidomi vitchyzniani pedahohy, pysmennyky, narodna mudrist pro vykhovnyi potentsial ukrainskoi rodyni* [Famous native teachers, writers, folk wisdom about the educational potential of the Ukrainian family]. *Gazette of Cherkasy University. Series "Pedagogical Sciences"*, vol. 32, no. 365, pp. 12–17.
8. Sukhomlynskyi V.O. (1968). *Batkovska pedahohika* [Parent Pedagogy]. Kyiv : Radjansjka shkola. (in Ukrainian)
9. Dubrovskyi V.L. (2014). *Hotovnist maibutnoho uchytelia pochatkovoї shkoly do spivpratsi z simieiu uchnia* [Readiness of the future primary school teacher to work with the student's family]. *Scientific notes of the Nizhyn State University named after Nikolai Gogol. Series "Psychological and pedagogical sciences"*, vol. 5, pp. 133–136.